

ABONEMENT

Pour un an D. 2
Edition spéciale 500 Ptrs.

ADRESSE

“İdjtihad,,Constantinople

Téléph. St. 865
XXV ème ANNÉE
1 Janvier 1930

İCTİHAT

Türkçe ve Fransızca
İLMÎ, EDEBÎ, İKTİSADÎ
No: 288

ABONEMAN:

Seneliği[24Nüsha]Türkiye için 21/2, hariç için 2
D. Âlâ kâğıdı 5Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihat Evi

Tarihi Te'sisi:
1904 — Genève
Yirmi beşidci sene
1 Kânunisanı 1930

YARATMALI

[Créer]

Yazan: Fransanın sabık başvekili
Edouard Herriot

Bu kitabın çok büyük ehemmiyetinden iki defa "İçtiha", da bahs etdim [192, 285 numaralarda]. Türkceye tercüme edilmesinde büyük fayda vardır. Bunu anlatamadım. Fransa için yazılmış hususi mahiyettedir deniliyor. Bunu biz zaten söyledik fakat ilâve etdik: Biz en ziyade Fransaya benzeyen milletiz ona hitab eden böyle içtima'i iktisadî terbiyevî bir kitabda bizim için büyük ders ve intibah hissesi vardır dedim. Ben "İçtiha", okuyucularına bu kitabın baş tarafından tercüme ettiğim sayfeleri sıra ile vereceğim. Kitabın temamının tercüme ve tab'ını görmeyi milletimin yükselmesi ve daha yükselmesi namına çok temenni ederim.

Kitabın ilk sahifesine şu ithaf yazılıdır :

Bizden daha anlayışlı , daha pek gözlü olmaları için Fransa gençliğine

Des Quatrains Maudits

Je jette les lys d'avril, les crépuscules d'août,
Le ciel de l'Orient et sa divine aurore;
Je passe le bleuet, l'iris multicolore,
Je veux seul ton regard implacablement doux.

AB. DJ.

Birinci bahs

MEDHAL

Tecrübi politika hakkında

İki büyük vazife Anlamak, Yaratmak - İlim vasıtasile politikanın tam bir tebeddülü lüzumu - İlmi politikanın muvaffakiyetsizlikleri - Fikrin fi'il ile kontrolü - Demokrasi canlı bir varlıktır - İstihsal etmek yahut helâk olmak - İnsanları tefrikaya düşüren mücerred fikirlerdir - Terekki ve an'ana aynı fikrin iki manzarasıdır - Ölümlerin fedakârlığını mahsullandırmak zamanı gelmiştir.

Ey henüz mektebde talebe olan, yahud asker bulunan, sulh avdet edince, kendisinde titrediğini his ettiği fa'aliyeti hanki vazifelere hasr edeceğini soran Fransa gençliği! Bu kitap sizin için tertib olunmuştur. İçtima'i sefaleti mizden ziyade (sizinki kadar acı, mechul ıztıraplar vardır) mahkûmu etmek istenilmiş olduğu zekâî fakr için acıdığım genç işçi, bu kitab size de yetişmek ister .

Harb korku ve dehşetlerimiz arasında yazılmış olan bu kitab kendisi gibi, Fransanın istikbal kanunlarını, muhayyile yapılarının yahud hissiyat ilcalarının haricinde bulmaya bakan sa'y adamının mütevâzî' eseridir.

Kitap iki kelime ile icmal olunur:

Anlamak, Yaratmak.

*
* *

Quesnay den "physiocrate", lardan beri def'alarla denilmiştir, ki şahsların hükûmeti yerine şu'unun [choses, un] hükûmetini ikame etmek zamanı gelmiştir. Bu dustur tam bir surette dürüst değildir. İngiliz muharrir Wells, Démokasının mümessillerini seçerken Délégation fikrinden "sélection", fikrine yükselmesi lâzım geldiği iddiasında musırdır. Yaratdığını görmek istediğimiz Fransa insanlara, şeflere muhtaç olacaktır. Fakat bu şefler azim bir cehd ile evvelâ bir usul elde etmiş ve üzerlerinde

işleyecekleri maveka'leri zabt ve rabt altına almış olmadıkca vazifelerine lâyük ve vazifelerini tehakkuk ettirmeye kabiliyetli olmayacaklardır. İdare etmek, sevk ve idare etmek için fikirlerle malik olmak lâzımdır. Halbuki

hakikaten yeni, hakikaten **modern** olan bir cem'iyetde fikir bir azimet noktası değil bir vusül noktası temsil eder. Bu hakikete i'timad etmediğimizden etrafımıza eski ve artık mururi zamanla sâkıt fikir [notionlar] neşrediyoruz. Kendimizi tecdid etmiyoruz. Terakkiyi (Fransa) da, yeni memleketlerde olduğundan ziyade güç kılan şey şudur ki Fransada aynı zamanda hem yıkmak hem yapmak lazımdır. Biz korkutan bumuzâ'afcehddir.

Harbi umumiden fıskırarak muhteşem ve zi kudret cihana ancak kuvvetliler hakim olacaklardır. Bize, zaten askerî vatanperverlik kadar eyi bir iktisadî vatanperverliğin bulunduğ ve bunun yalnız pazar günlerine mahsus bir fazilet olmayıp her güne mahsus bir fazilet olmak lâzım geldiği isbat edilmiştir. [1]

[1] Henri Hauser in France Nouvelle mecmuasında « Mart 1918 » intisar eden Un nouveau catechismebe economique - Yeni bir iktisadî ilmiyal adlı mekalesinden [286 Bd. Saimt - Germain, Paris; G. Lefelur in Bulletin des Conseilles du « Commerce eterieur » mecmuasının obre 1918 juillet 1919 nushalarından. 15 Auber, Paris. « muhim »

Eski muharrirlerin "Gaule," lerin şanlı yurdu [le vglarieux pouraprix des Gaules] dedikleri hakikaten yenilemek istiyorsak Prévost - Paradol un güzel ifadesi veçhile bir defa daha şana ve kana batan bu Fransıyı tekrar ihya etmek istiyorsak müdhiş bir sa'yi der'uhte etmeliyiz. Harb esnasında **remembrement** dan[1] çok bahs olundu. Bu kuvvetsiz olmayan fakat millî iktisadın hey'eti mecmu'asına tatbik olunmak icab eden bir "néologisme," dir. Bütün memleketi **remembré** etmelidir , yeni bir plan üzerine çalışmalıdır. Küçük avukatlar ve küçük bakkallar, küçük tabibler, ve kömürçüler fazla var. Biz pek fazla büyük miktarda mükâleme me'murlarıyız. Buna mukabil memleket yaratıcılardan mahrum.

Bu yeni nizamın lüzumu ekseriya isbat olundu. "Harbden çıkarken hangi kavmin büyük milletler rolüne namzed olabileceğini tesbit edecek ne sulh muahedesidir, nede ekvamanın gösterecekleri kabiliyeti hayatiyeleridir. Yalnız ihtiyacı hazirenin eyice teammül olunmuş bir kavrayışına uygun, hakikaten millî, "birharbden-sonra siyaseti,"[une politique d'après-guerre] zaferimizi semeradar edebilecekler. Bu bir sür'at, eyi görüş ve tasmin, ve bilhassa müdekkikane , hazırlanma , mes' - elesi olacaktır ; **irtical** [improvisation] bizim için meş'um olur. [2] **zafer haddi zatında, zamanda bir nokta degildir** . Acropole d'Athènes üzerinde Propléeyeslerin sağ tarafında yunanlılar, vaktile Nikê "Aptersos," a'ya'ni kanatsız zaferi bir ma'bed tahsis ettiler ; zaferin bu suretle kanatlarını kesmekle, insanların yüreklerini oynatan genç aliheyi [zafer alihe-sini] da'ima aralarında tutmak fikrinde bulundular. "Sunium," u dolaşub gelen gemici uzak ışıkda Athena Promachos un mızrağının yahud sergocunun parladığını gördüğü vakit; harbe ile muselleh sağ kolunun sabit jestini yolcu temaşa ettiği vakit, zaferlerinin ebediliğine ka'il olurlardı. Günün birinde anladılar ki kanatlarını kesmekle zafer (Victoire) zencir-

[1] Parçalama, taksim demek olan «Demembrement» in zid ma'nasını ifade eder.

[2] Georges Hersent. Information gazetesinin 4 Aout 1917 tarihli nushasında. «A. Le Chatelier» nin, 1-8 septembre 1917 tarihli «Reve Bleue» de «Le tournant de la République» adlı mekalesinde bakın; Colsur lery, Les universites et la vie scientifique avec Etats-Unis, Paris, Colin. 263;- «Gorges Renard repere busi-sions economiques de la guerre actielle sur la France, Paris, Alean 1917.

bend edilmez. Bu gün her zemandan ziyade, kavmler için, cehd ile layenkati tekrar yaratılan muvaffakiyetden başka müstemir zafer yoktur. Muktazi neticeler çıkarılmıyorsa, bu hakikat artık teslim olunuyor. Meb'us Louis Puech müheyyiç bir hulase de [1] gösterdi ki bundan sonra, harbden evvelki şeraiti iktisadiyyemizi muhafaza edecek olursak, dar ve fena taksimatlı limanlarla, adeta ibtidai bir nehir seyrisefa'inile, yeni terekkinin da'ima hizasında bulunmamış terekkiyatı ta'kib etmemiş sanayi'le intizamsız ve binaenaleyh ma'şeri kuvvetden mahrum bir millî fa'aliyetle Fransa haysiyetli bir suretde bile artık yaşayamayacaktır. meb'us "iktisadi," methode," larımızın tamamen değişmesini," taleb ediyordu. Meb'us Charles Chaumet, dahi milletin yeniden kuvvet ve şükûh kazanmasının kanunlarını yeni bir siyasetde arıyor. [2] A'yan a'zasından Etienne Filandin 27 Juillet 1917 de, milletin maddi ve ma'nevi kuvvetleri yeniden ihya etmeyi, usuli bir tarzda hazırlamakla muvazzef olarak Başvekilin ma'yyetinde bir umumî komiserlik ihdası için bir kanun teklif ediyordu. Beyhude da'vet !

Bir devlet adamı, harbin ortasında bir yenden inşa [Reconstructtion] nezareti ihdas ediyor. Fakat bu, Grande - Bretagne da dır. Diğer bir devlet adamı vatandaşlarına program olarak "Tekrar inşa etmek yahud helâk olma- **Reconstruct or decay**," düsturunu veriyor. Fakat bu Avusturalyada dır. Fransa ancak mütarekeden sonra karar verdi.

Bununla beraber, bunu söylemeye hacet yarmı dır.? Sulh zamanında bize karşı tevcih etmek fikrinde olduğu bu te'arruzu Almanya hazırladı? Isbat olarak yalnız 23 Kânunisanı 1918 kararnamesini zikretmek isteriz, Bu kararname ile Alman başvekili, Müsteşar Von Stein in emri altında impratorluğun "Office économique," ini ve harbden sonra için komiserliği birleştiriyordu. Bu suretle aynı zamanda idare için kaviyyen mütemerkiz ve icra

[1] XIV uncu Congrès Radikal Paris 1917 .

Lord Buckmaster demiştir ki hakikî galib ancak bu harbin hitamından on sene sonra belli olacaktır. Hakikî galib hoşnudsuzluğu teskin etmeyi kıtlıktan mahfuz kalmayı Avrupayı her gün daha ziyade tehdid eden umumî iflasdan tehaffüz etmeyi en eyi bilmiş, bunu en eyi yapabilmiş olan millet olacaktır. » 8 Juin 1918 tarihli «Voraerts» gazetesinden .

[2] L'Action Nationale «18 Rue Duphot, Paris», numerodu 25 mavvi 1918.

için âlimane münkasım bir teşekkül kuruyordu. Biz ise memleketimiz için yalnız ma'nevî büyüklük değil fakat maddî kuvvet de istiyoruz. Sulh muahedesi Fransaya yeni vasıtalar, yeni servet veriyor: Eskisinin iki misli bir maden sahası; [artan bir çok kömür; bundan sonra İngilterenin yahut Almanyanınkine müsavi font ve çelik istihsali; mühim bir pamuk ve yün menba'ları; bir potasse hazinesi. Ziraat ve mé tallurgia sanayii madeniye için ihracatçı olabiliriz.

Bu maksadı elde etmek için, yalnız, buhran sa'atlarında büyük bir bolluk ve tenevvü'le tecelli eden dehayi milliye istinad etmek kâfi değildir. Kahramanlık, da'imi bir "régime", olamaz. Bir muharrir gösterdi ki zamanı hazırlığı gibi harblerde deha yalnız başına gayri kâfidir dehaye fi'lvecrasında [Action da] sebatı, zekâların tevhidini, kuvvet ve servet menba'larını "methodique", bir surette hüsnü isti'malini, cehdlerin içtima'ileştirilmesini (socialisation)unu ilâve etmelidir. Bu muharrir bizi,sevki tabi'ilerimizi okşasa bile tenbelce hallü fasılardan ihtiraz etmeye davet etti, bir nevi "kıymetlerin altüst edilmesini", istedi. Yalnız "methodique", ve sebatlı sa'ydır ki Fransa'mızı kurtarabilir. Bu hakikatlar harbde olduğundan ziyade sulh için ne kadar faydalıdır ve Fransa halkının bununla alâkadar olması ne kadar temenni olunmaya şayandır!

*
* *

İhyası için, sa'y ve vazife muhabbeti müşterekindi millî birliğin muhafazası labud olan bu yeniden inşayi hangi esas üzerinde başlayacağız.

Cevab şübheli olamaz. İlim, yeni Fransayı yaratacaktır. Bu kitabı gözden geçirmek arzu buyurulursa modern bir devletin hallini ta'kid etmesi iktiza eden mu'adelerin ne kadar karışık, ne kadar güç olduğu görülecektir. Umulan neticeyi elde etmek için terkibci (synthétique) nazarlar, terkibkâr görüşler yetişmez; rehberi ilim olan tahlil lazımdır.

Evet evvelâ **anlamak** harbdan evvel politikanın zekâ ile ancak pek mübhem münasebatı vardı. Politikanın gelişi güzel birbirile uyuşan yahud çarpışan bir takım i'tikadların hakim olduğu kör ve karma karışık bir **mystique** reftar, bir mütesavvif tarzı idi.

1830 dan, 1848 e yahud daha yeni olarak,

[1] Julien Benda Les Sentiments de Critias p. 57 et suiv.

ikinci İmpratorluğun nihayetine doğru fransız müfekkiresinin hangi menba'den gıda almış olduğu tehattur edilirse insanın hecalet his etmemesi mümkün olmaz. Kin, ihtiras, kü-lâh kapmak arzusu bir içtihadın intihabında teemmül edilmiş, bir muhakeme neticesi olan kanaatten daha ziyade hisseye malik bulunurlardı. Hükûmetlerin teşekkül veya sukutlarının intac eteigi kombinezon [combinason] larda ekseriya intrikahakim olurdu. Umumî hayatımız ise, her derecede, bir hezeyan [délire] ile muhtel idi; fikre reng veren ve fi'li tekvin eden o ateşin aşk değil fakat memlekette bir nevi daimi dahilî harb idame eden bayağı cür'etkâr olmakdan ziyade desas bir te'assup ile umumî hayat da muhtel bulunuyordu. Esasî müessese olan Parlemtomuz bir tiyatro idi, bu gün de bir tiyatrodur. Encümenlerde görülen faydalı iş, [encümenlerin müfit mesaisi] Parlemtoda kürsî hitabetin alayışı ile örtülmüştür.

İstihsal [1] mes'elesi tarh (vergi tarhi) mes'elelerine feda edilmekde devam eder. Günün hadisesi yahud iskandalı mevzu'ı bahs olursa bundan bol ne bulunur! Teknik tedrisat üzerine, menafi'i umumiye için istimlâk üzerine, muharrik kuvvetler üzerine, ma'den ümuru üzerine yani bizi yaşatmak "regime", i üzerine bize eyi bir kanun vermek istenirse imhallerin, te'hirlerin hıسابı olmaz! Münevver fikirli alicenab yürekli bir Fransız yokdur ki sevki tabi'ilerin kudreti yahud bu güzel memleketin menba'ının zenginliği ile bu memleketi idare etmek fikrile isti'mal edilmiş olan vasıtaların bayagilğı arasındaki tezaddan her an muztarip olmasın.

Şunu da söylemelidirki bu intizamsızlıkta halkın da kabahatleri olmuştur. Muasırlarımızın çoğu, terekkiyi ancak şahslarına verilen menfeatlar şeklinde anlıyorlar. Bir politika adamı hiç olmazsa vaktinin yarısını ferdi mes'elelere hasretmelidir. Hayati resmide müdhîş devreler vardır: imtihanlar mevsimi, **Légion-dh'onneur** lerin çiçek açtığı mevsim fakat her vakit müracaatçılar,ricacılar tehaccümü vardır.

Müşteri her zamandan ziyade muaccizlik eder.

[1] Harbdan evvel Fransız istihsalini terkib eden unsurları tahlil etmek isteyen sa'y erbabı ticaret nezareti tarafından neşr edilen kitaba müracaat etmelidir.